

Dr JAN J. NOVAK (KRAKOW)

NACIONALNI PARKOVI, REZERVATI

I SPOMENICI PRIRODE U POLJSKOJ NARODNOJ REPUBLICI

Napori da se osnuju nacionalni parkovi odnosno pojedini prirodni rezervati datiraju se u Poljskoj već mnogo godina prije nego što je bio izdan specijalni zakon o zaštiti prirode. Dovoljno je spomenuti, da su se radovi na osnivanju Nacionalnog parka u Bjalovježi počeli vršiti odmah iza prvog svjetskog rata, a da pripreme oko pokretanja najljepšeg u Poljskoj Tatranskog nacionalnog parka imaju svoju bogatu gotovo pedesetogodišnju, historiju.

Zakon o zaštiti prirode od 7. aprila 1949. g. (Dziennik Urzędowy br. 25, poz. 180) stvara pravnu podlogu za zaštitu rezervata određujući da na temelju naredbe Ministarskog savjeta nacionalni park može biti osnovan na prostoru koji mora da zaprema najmanje 500 hektara i da treba da predstavlja naročitu vrijednost za opći interes u naučnom pogledu, estetskom, historijsko-kulturnom, zdravstvenom i takođe u pogledu prirodne ljepote. U izboru područja za nacionalni park rukovodilo se principom da to budu tereni koji predstavljaju u fiziografskom pogledu, ukoliko je to moguće, sve karakteristične osobine dotičnog geografskog rejona i da se odlikuju uz to obilatošću prvobitne prirode kao i osobitom ljepotom krajolika.

Tereni stavljeni pod zaštitu s obzirom na sačuvanosti biljnih odnosno životinjskih zajednica ili pak s obzirom na njihovu prirodnu ljepotu, a koji u pogledu veličine ne odgovaraju određenim zakonskim propisima, to znači koji zauzimaju prostor manji od 500 hektara, oni su rezervati. Strogi rezervati kojima je svrha da izvrše određene zadatke mogu postojati zasebno ili se pak osnivaju unutar izvjesnih rezervata ili nacionalnih parkova.

Osnivanje nacionalnog parka vrši se na prijedlog ministra šuma i drvne industrije na području koje je obuhvaćeno planom privrednog iskorišćavanja. Ukoliko dotično područje nije obuhvaćeno tim planom, osnova za proglašavanje parka može da bude mišljenje Vojvodske komisije za plansko iskorišćavanje zemljišta.

Naredbom Ministarskog savjeta o osnivanju nacionalnog parka određuje se, među ostalim, prostor koji ulazi u sastav parka, preciziraju se ograničenja koja se sprovode na njegovom terenu, daju se principi njegovog uređenja, određuje se organ koji će upravljati nacionalnim parkom (direktor parka) i označava se njegov djelokrug.

Naučni savjetodavni organ je »Savjet nacionalnog parka«; njega imenuje za svaki nacionalni park ministar šuma i drvne industrije.

U Poljskoj je proglašeno dosada deset nacionalnih parkova, koji po prirodnim osebnostima predstavljaju razna geografska područja od Tatri sve do Baltičkog mora, a u projektu je da se osnuju još dva. To su sljedeći parkovi:

1. Tatranski nacionalni park

koji se nalazi u novotarskom kotaru (Nowy Targ) i gradskom kotaru g. Zakopane krakovskog vojvodskog okruga sa površinom 21.545 hektara. On obuhvata najljepše predjele sjeverne strane Tatri, planinskog masiva sa visokim stepenasto izrezukanim stijenama iz doba ledenjaka. Tatranska priroda očarava turistu kako raznolikošću spratovno raspoređenih biljnih zajednica (iznad šumskog pojasa pojavljuju se biljne zajednice alpske flore) tako i obilatošću životinjskog svijeta, gdje se kao predstavnici visokoplaninske divljači javljaju divokoza (*Rupicapra rupicapra*) mrmot (*Marmota marmota*) i suri orao (*Aquila chrysaetos*).

Tatre su prava riznica visokoplaninske prirode sa predjelima od velike vrijednosti. Zbog toga, a takođe i zbog relativno malog prostora parka, impetracija turističkih uređaja na njegovu području ne odgovara ciljevima i osnovnim principima zaštite prirode.

Tatranski nacionalni park čini prirodnu granicu sa susjednim slovačkim nacionalnim parkom, koji se prostire na južnoj strani Tatri.

Pogranično obilježje imaju takođe i ostala tri poljska planinska nacionalna parka: Pjeninjski, Babjogorski i Krkonoški.

2. Pjeninjski nacionalni park

nalazi se u novotarskom kotaru krakowskog vojvodstva sa površinom 2231 hektara. Pjenine su svoje vrsti jedinstveni predio vapnenačkih planina sa živopisnim prodorom rijeke Dunajca, koji ima bogatu floru sa čitavim nizom endemičnih i reliktnih biljaka, a takođe i zanimljiv životinjski svijet. Raznobojni planinski stenjci, šumoviti obronci pokriveni jelovo-bukovom šumom, cvijetni brežuljci i bujična voda Dunajca, koji se, vijugajući, probija kroz brdske klance — sve to stvara vanredno lijepe krajolike.

3. Bofojogorski nacionalni park

nalazi se u vadovičkom (Wadowice) i novotarskom kotaru krakowskog vojvodstva te ima površinu 1.637 hektara. On obuhvata masiv Babje gore, najvišeg planinskog vrha u zapadnom Beskidu. Zbog svojih pejzaža, a takođe i u didaktičkom pogledu on je od velikog značaja, jer se tu izrazito ispoljavaju geološki oblici kao i biljni pojasevi flore. Glacijalni reljef, flora, fauna — sve je to vrlo osebujno. U nižim predjelima prevladava bukova i jelova šuma, u višim — smrča.

4. Krkonoški nacionalni park

nalazi se u jelenjegorskom kotaru (Jelenia Gora) wroclavskog vojvodstva na površini od 5.510 hek-

tara i obuhvata najviše predjele Sudetskih planina. Visokoplaninski krajolik sa vrtačama iz poslijednog doba, golovitim stijenjem, kamenim blokovima fantastičnih oblika i slikovitim slapovima gorskih jezera i potoka. U šumama dominira smrča.

5. Švjentokškiški nacionalni park

nalazi se na teritoriju kotara Kjelce, Ilza i Opatów u kjelečkom vojvodstvu i zauzima površinu od 5.745 hektara. Taj park, smješten u centralnoj Poljskoj, obuhvata najljepše predjele Svjentokškog gorja, koje spada u najstariji tip planina u Evropi. Osobiti čar i ljepotu tome parku pridaju praiskonske jelove šume i prvobitne bukovo-jelove šume i veoma neobična polja golog kamena. Na području parka, u Helmovoj planini (Góra Heimowa) nalazi se čuveni rezervat poljskog ariša (*Larix polonica*).

6. Ojcovski nacionalni park

nalazi se u olkuškom kotaru (Olkusz) krakowskog vojvodstva sa površinom od 1.440 hektara. Ovaj park obuhvata najljepše predjele južnog dijela Krakovske visije sa živopisnom dolinom rječice Prondnik i njegovih pritoka, brojnim špiljama i drugim kraškim pojavama u krečnjačkim jurajskim stijenama.

7. Bjalo vješki nacionalni park

nalazi se u bjelskom kotaru bjaloistočkog vojvodstva sa površinom od 4.716 hektara. Čitavo područje parka ima karakter strogog rezervata. U sastav parka ulaze i dva zoološka rezervata, gdje se zaštićuje zubr (*Bison bonasus*) i tarpan (*Equus caballus gmelini*).

Bjalo vješki nacionalni park predstavlja najbolje sačuvani dio prvobitne nizijske prašume u području srednje Evrope, jedinstvenu prirodnu rijetkost punu osbjunog čara. Njezinu osobitost sačinjavaju velika raznolikost šumskog drveća, a pored toga močvare, tresetišta i šumske livade. Šumski predjeli imaju za nauku važno značenje kao teren za istraživanje i proučavanje šumskih zajednica sačuvanih u prvobitnom stanju.

8. Velikopoljski nacionalni park

nalazi se na teritoriji kotara Poznanj i djelomično kotara Srem poznansjkog vojvodstva sa površinom od 4.620 hektara. To je šumsko — jezerski teren, klasičan primjer poslijelednog krajolika sa mnogo geoloških osobitosti, prilično pošteđen od gospodarskih utjecaja. Ovaj park, zvani »pluća Poznanja«, poznat je kao teren za turističku razonodu te ima veliki značaj za društvenu higijenu.

S. Kampinovski nacionalni park

nalazi se na području kotara Novodvorek, Pruškóv i Sohačev u varšavskom vojvodstvu te zauzima površinu od 20.745 hektara. Taj park obuhvata predio prastarih šuma koje su nekada pokrivala terene između rijeka Visle, Bzure i Utrate sa raznolikim nizijskim krajolikom. U šumama ima lo-sova (*Alces alces*).

10. Nacionalni park na otoku Volinju

nalazi se na teritoriji kotara Volinj u ščećinjskom vojvodstvu sa površinom od 4.600 hektara. To je primorski park koji se prostire između obale Baltičkog mora i Ščećinjskog zaliva. Karakterišu ga šumom obrasli morenski brežuljci, pokriveni gotovo u potpunosti bjelogoricom prirodne vegetacije, lijepi strmi klifovi i pješćane dune.

U organizacionom stadijumu nalaze se još dva nacionalna parka:

11. planinski Nacionalni park u Bješčadama, koji se nalazi u kotaru Uštiki dolnežešovskog vojvodstva sa površinom od 13.000 hektara. To su šume prirodne vegetacije koje predstavljaju fragmente davne karpatske prašume, i

12. Nacionalni park nad jezerima Leba i Gardno, nalazi se na obali Baltičkog mora i zauzima prostor od oko 32.000 hektara. U sastav parka ući će dva velika jezera: Leba i Gardno, zajedno sa tresetištima i karakterističnom florom; jezera su odsječena od Baltičkog mora pjeskovitim plićacima sa pokretnim dunama.

Terene na kojima se nalazi pod zaštitom cjelokupna priroda, neki njezini sastavni dijelovi ili neke estetske osobine krajolika ministar šuma i drvne industrije stavio je pod zaštitu kao rezervate (u potpunosti ili djelomično).

Mreža rezervata stalno se povećava. Dosada je zakonski stavljeno pod zaštitu više od 300 rezervata i predviđa se osnivanje još 500 rezervata razne veličine (od 1 hektara do nekoliko stotina ha), na čitavom području države. Zavisno od prirodnog karaktera rezervata i samog objekta zaštite postoje šumski, stepski, tresetišni, livadski, vodni rezervati, rezervati za zaštitu biljaka, zaštitu divljači, nežive prirode (geološki, geomorfološki, hidrografski) i rezervati prirodnih ljepota.

Prema odluci nadležnih organa druge instance (Prezidiji Vojvodskog nar. odbora) spomenicima prirode smatraju se pojedinačna stara i veličanstvena stabla, odnosno čitave njihove grupe, drvo-redi, aleje, denudacioni oblici stijena, pećine, izvori, slapovi, vodopadi itd. Kao spomenik prirode može biti kvalificirana najbliža okolica arhitektonskih spomenika.

Vanjski znak da je predmet pod zaštitom jeste tabla na zaštićenom objektu, na kojoj se nalazi državni grb i natpis: »Spomenik prirode zakonom zaštićen«.

DIE NATIONALPARKANLAGEN, DIE RESERVATEN
UND DIE DENKMÄLER DER NATUR IN DER V. R.
POLEN

Die Bestrebungen an dem Naturschutz haben im Polen ihre reiche Tradition, so dass man heute dieses Land als führendes in Beziehung darauf rechnet. Bemühungen der Naturforscher in Grundlegung von Nationalparkanlagen und anderer Reservaten sind im Polenlande viele Jahre älter als das erste Gesetz vom Naturschutz in diesem Lande bekanntgemacht wurde.

Auf Grund des Naturschutzgesetzes vom Jahre 1949 wurde festgestellt, dass eine Nationalparkanlage mindestens ein Bereich von 50 Ha und besonderen Wert am Interesse der Gemeinschaft an dem wissenschaftlichen, ästhetischen, kulturhistorischen und gesundheitlichen Standpunkt haben muss, so auch in Beziehung auf die Naturschönheiten. Ein Nationalpark wird auf Vorschlag des Ministers für Forstwesen gegründet. Inwiefern die Sache nicht im Umfassen dieses Ministeriums steht, dann wird das Gutachten einer Kommission (Vojvodska) für das Landplanen massgebend. Durch die Ministerialverordnung wird dann das Bereich einer solchen Parkanlage, Beschreibungen im Regime der Verwaltung, Prinzipien der Re-

gelung, Verwaltungsorgan und Bereich seiner Tätigkeit bestimmt. Als wissenschaftlicher Ratgeber funktioniert ein Nationalparkrat, vom Forstministerium ernannt.

Bisher wurden 10 Landgebiete zu Nationalparkanlagen errichtet, davon jener von Tatra mit 23545, jener von Bjalovjesk mit 24716 und jener auf den Seen von Leba und Cardno mit 32000 Ha Flächeninhalt.

Naturreservatennetz wird fortwährend grösser, so dass heute 300 Reservate unter dem Schutz stehen und neue 500 stehen vor der Gründung. Nach dem Charakter bestehen Wald-, Steppen-, Torf-, Wiesen- und Wasserreservaten, dann die Pflanzen und Wildreservaten, Geologische, Geomorphologische und Hydrographische Reservaten sowie die Reservaten der Naturschönheiten usw.

Als Denkmäler der Natur werden einzelne hervorragende Bäume und Baumgruppen, Baumreihen, Alleen, verschiedenartige Felsen, Quellen, Wasserfälle usw. betrachtet.